

ОРФОГРАФІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНОЇ БОРОТЬБИ (на матеріалі французької мови)

І.В. Музейник, канд. філол. наук (Харків)

Статтю присвячено впровадженню Міністерством національної освіти Франції реформи французької орфографії 1990 року у середніх учбових закладах, починаючи з вересня 2016 року. Проблема реформування орфографії є однією з найактуальніших мовних проблем, яка стосується не тільки спеціалістів, але й пересічних громадян. В статті аналізуються мета та причини цього суто політичного рішення, реакція французького суспільства та можливі наслідки впровадження даної реформи. Розглядається також питання про доцільність спрощення орфографії з метою підвищення рівня володіння правописом.

Ключові слова: реформа орфографії, спрощення орфографії, циркумфлекс, чинник соціальної нерівності.

Музейник І.В. Орфография как инструмент политической борьбы. Стаття посвящена внедрению Министерством национального образования Франции реформы французской орфографии 1990 года в средних учебных заведениях, начиная с сентября 2016 года. Проблема реформирования орфографии является одной из самых актуальных языковых проблем, которая касается не только специалистов, но и рядовых граждан. В статье анализируются цель и причины этого сугубо политического решения, реакция французского общества и возможные последствия внедрения данной реформы. Рассматривается также вопрос о целесообразности упрощения орфографии с целью повышения уровня владения правописанием.

Ключевые слова: реформа орфографии, упрощение орфографии, фактор социального неравенства, циркумфлекс.

Muzeynik I.V. Orthography as an instrument of political struggle. This article focuses on the introduction by the Ministry of national education of the French spelling reform, originally proposed in 1990, in secondary schools. The problem of spelling reform is one of the actual language problems, which concerns not only specialists, but also ordinary citizens. Purpose and reasons of this political decision, French society's response to there form and possible consequences of this reform are analyzed. The article also deals with the usefulness of the spelling's simplification.

Key words: French spelling reform, circumflex, social inequality factor, spelling's simplification.

Проблема реформування орфографії є однією з найактуальніших мовних проблем, яка стосується не тільки спеціалістів, але й пересічних громадян. Як показали останні події, пов'язані з впровадженням реформи орфографії у Франції, демократичне суспільство не терпить політичного свавілля у цій делікатній сфері. Але проблема реформування французької орфографії є актуальною не тільки для носіїв мови, вона безпосередньо стосується, насамперед, кожного викладача французької мови, якому не байдужа його професія. Об'єктом даного дослідження є французька орфографія, а предметом – впровадження фран-

цузької реформи орфографії. Метою дослідження є аналіз політичних мотивів впровадження даної реформи, реакції суспільства та доцільності спрощення орфографії з її можливими наслідками.

Оприлюднена на початку лютого засобами масової інформації новина про впровадження нинішнім французьким урядом соціалістів, якому залишається перебувати при владі ще трохи більше року, чергової реформи, цього разу реформи орфографії, викликала одностайне обурення суспільства у Франції. У політичному сенсі саме одностайність суспільства є дуже показовою, бо об'єднати будь в чому так званих "лівих" та "правих" у Франції

вже саме по собі є сенсаційним. За результатами численних опитувань громадської думки більш ніж 80% французів висловились проти цієї реформи [30–32; 7; 17]. Французький новинний інтернет-сайт *Atlantico* провів всебічний аналіз власного ексклюзивного опитування, проведеного Французьким інститутом громадської думки (*Ifor*), за яким проти введення в дію реформи висловились 74% симпатиків Соціалістичної партії (*Parti socialiste*), 86% симпатиків Республіканців (*Les Républicains*, колишня *UMP*) та 81% симпатиків Національного Фронту (*Front National*) [7].

Справа в тому що, мабуть жоден народ у світі не має такого пристрасного ставлення до власної орфографії, як французи. Відомий лінгвіст та лексикограф Ален Ре пояснює це тим, що *"L'orthographe est en quelque sorte un patrimoine culturel partagé"*, «Орфографія є, так би мовити, спільною культурною спадщиною» (Тут і далі переклад І.В. Музейник) [5]. *"La langue a été, en France, l'un des fondements de l'Etat, l'une des composantes essentielles de l'identité nationale. ... elle aussi indissociable de l'histoire du pays"*. «У Франції мова була однією з підвалин державності, основних складових національної ідентичності. ... вона також є невід'ємною від історії країни» [14].

Саме тому, коли через засоби масової інформації французи дізналися про перші, якщо можна так сказати, «жертви» реформи *oignon* та *nénuphar*, які відповідно до нових правил правопису повинні писатися *ognon* та *nénufar*, вони відразу ж почали висловлювати своє обурення та критичні зауваження у вуличних опитуваннях та в соціальних мережах. Особливо приголомшливою стала для них звістка про зникнення *l'accent circonflexe* (циркумфлекс): *"L'accent circonflexe va disparaître"*, *"Adieu accent circonflexe, la réforme de l'orthographe va s'appliquer en septembre"*, *"Orthographe : la mort de l'accent circonflexe"*... *Voici le genre de titres étranges qu'on pouvait lire dans la presse, ce jeudi 4 février. Évidemment, les réseaux sociaux se sont emparés de l'affaire et en ont fait une polémique.*», «Циркумфлекс зникне», «Прощай, циркумфлекс, реформу орфографії буде впроваджено у вересні», «Орфографія: смерть циркумфлекса»... Ось такі дивні заголовки можна було прочитати у пресі сьогодні, 4 лютого. Соці-

альні мережі, звичайно, заволоділи ситуацією і розгорнули полеміку» [10]. Так, дійсно реакція користувачів соціальних мереж не застала на себе чекати і почалася справжня битва за циркумфлекс: з'явилися навіть спеціальні хештеги *#JeSuisCirconflexe*, *#ЯЦиркумфлекс* та *#RéformeOrthographe*, *#РеформаОрфографії* [23; 2, 3; 26], з притаманним їм почуттям гумору французи висміювали можливі наслідки реформи взагалі і циркумфлекса, зокрема:

"Quel lâche châtement d'ôter bientôt l'honnête circonflexe tantôt de son î, tantôt de son û :"
(@Cultura, 1)

2015 : *Oignon*

2016 : *Ognon*

2030 : *truc ki fé pleurai* (@Tw0lverine, 2)

"Les prochaines réformes orthographiques de la langue française #RéformeOrthographe : on n'écrira plus français, mais franssais"

(@goldenmoustache, 3)

У Франції, як казав П. Бомарше, все врешті-решт закінчується піснями. Цього разу без пісень теж не обійшлося. Четверо молодих талановитих артистів зняли кліп на власну пісню в стилі реп, у якій вони висловлюють своє ставлення до славнозвісної реформи: *"C'est notre petit poing sur la table pour dire qu'on n'est pas d'accord avec cette réforme, mais de manière humoristique. On a beau être jeune, on en a marre qu'on nous prennent pour des débiles. On vit dans une société où le nivellement par le bas prime avec des émissions comme celles de Cyril Hanouna. Cette vidéo, c'est notre manière de défendre la langue française."*, «Це наш негучний удар кулаком по столу, щоб сказати, що ми не згодні з цією реформою, але в гумористичній формі. Можливо ми молоді, але нам набридло, що нас вважають дебілами. Ми живемо у суспільстві, у якому нівелювання по нижньому рівню бере гору, як у телепередачах на кшталт тих, що робить Сіріл Ануна. Це відео є наш спосіб захистити французьку мову» – вважає член гурту Татіана Пробст [12].

C'est la guerre à la grammaire

Vénère contre le ministère

Nous les chercheurs d'orthographe

On est pionniers, on fait notre taf

On est pour le chapeau chinois

*Mais c'est pas nous qu'on fait la loi
Sortez tous vos kleenex
Pleurons l'accent circonflexe*

...

*Dans une décennie on parlera tous «cainri»
Tchao l'accent, on fera sans
Avec nos cervaux déficients
Simplification, uniformisation
On nous prend pour des cons*

...

*Mais ou et donc ornicar,
Quand on s'attaque à nénuphar
Son «ph» a disparu
On nous l'a foutu grave dans le cul
Et même l'oignon qu'était mignon
A subi l'amputation
C'est une nouvelle aberration
Que cet état sans trait d'union*

*(Piáf Edith – "Le Circonflexe ou
Le Sîre qu'on Flex'", 4)*

І навіть звістка про те, що смерть циркумфлекса є, як то кажуть, дещо перебільшеною засобами масової інформації заради гучних епатажних заголовків і що зникнути повинен тільки циркумфлекс над *û* та *î*, з виключеннями у випадку смислової плутанини, не вгамувала пристрасті навколо цього діакритичного знаку. Справа в тому, що будь яке посягання на циркумфлекс, який вважається символом французької орфографії, завжди зустрічало рішучий опір у суспільстві.

Коли вщухли перші пристрасті, з'ясувалося, що Міністерство національної освіти на чолі з Н. Валло-Белькасем не доклало жодних зусиль до розробки реформи орфографії про яку йдеться, а просто вирішило «реанімувати» відповідну реформу 1990 (!) року, запропоновану за часів першого перебування соціалістів при владі і про яку широкі верстви населення вже й згадки не мали, оскільки вона не набула широкого вжитку і була вкрай незначною мірою застосована на практиці. Нинішній же уряд вирішив, що саме тепер настав час її впровадження у середньоосвітніх учбових закладах і, починаючи з початку нового учбового року, французькі школяри повинні навчатися за новими підручниками, надрукованими з позначкою "Nouvelle orthographe", «Нова орфографія» [6]. Чому це потрібно було робити саме зараз і заради

чого французькі платники податків повинні сплачувати близько п'ятисот мільйонів євро за підручники з так званою новою орфографією, яка за двадцять шість років не надала достатніх доказів своєї життєздатності [28], відповідь на це питання треба шукати скоріше у політичній площині.

Заснована у 1635 році кардиналом Рішельє Французька академія мала створити мову "qui ne fût pas celle des spécialistes, des érudits, ni celle des corporations ... où ne fût pas accentué l'écart entre langue écrite et langue parlée", «яка не була б призначена для спеціалістів, вчених та окремих соціальних груп ... в якій не було б значних розбіжностей між письмовою та усною мовою» [8]. Але саме Французькій академії ставлять в провину надмірну складність французької орфографії, яка була розроблена в суто політичних цілях. Звинувачення Французької академії у використанні орфографії у політичних цілях базуються на фразі, знайдений у щоденниках члена академії Франсуа де Мезре: "La compagnie (Académie) déclare qu'elle désire suivre (suivre) l'ancienne orthographe qui distingue les gents de lettres d'avec (avec) les ignorants (ignorants) et les simples femmes.", «Академія заявляє, що її бажанням є додержуватись старої орфографії, яка б відрізняла освічених людей від невігласів та простих жінок» [20]. На думку французького лінгвіста Ф. Жесіка, прихильника реформи орфографії, це недвозначно свідчить про бажання еліти тих часів відрізнятись від народа завдяки володінню письмовою мовою і про те, що це був свідомий політичний вибір [20]. У сучасній Франції ця проблема залишається актуальною і дорікання французькій орфографії в елітарності продовжують лунати.

Орфографія як чинник соціальної нерівності, це звучить досить дивно у XXI столітті, але справа в тому, що у Франції "Avoir une bonne orthographe fait partie des comportements sociaux. On peut tolérer une orthographe incertaine dans les lettres privées, dans les sms. Mais si on fait une faute dans le milieu professionnel, il y a une sanction sociale, on risque d'être mal jugé, de subir des effets sociaux désagréables. Pour celui qui fait des fautes, il y a un sentiment d'échec. L'orthographe est un marqueur social, elle donne une image de soi. Cela montre qu'on respecte les règles, qu'on connaît sa

langue.», «Добре володіння правописом є однією зі складових соціальної поведінки. Ставлення до помилок у особистих листах та SMS-повідомленнях є досить толерантним. Але орфографічна помилка у професійному середовищі загрожує санкціями соціального характеру, загальним засудженням, та може мати неприємні соціальні наслідки. Той же, хто зробив цю помилку, відчуває це як особисту поразку. Орфографія є своєрідним соціальним показником, вона формує самооцінку. Це свідчить про те, що людина не порушує правил, добре знає рідну мову», – вважає Ален Ре [14].

За даними Французького інституту опитувань (IPSOS) близько дев'яти з десяти, або 88% французів стверджують, що їх шокують орфографічні помилки у адміністративному листуванні або на веб-сайтах відомих компаній та державних установ [23]. З особливою пристрасстю французи пильнують за орфографічними та граматичними помилками політичних діячів, артистів, спортсменів та інших медійних персон у соціальних мережах, а також на радіо та телебаченні, у разі припущення будь-яких помилок пощади їм немає: шквал критики та насмішок їм забезпечений. Це завдає відчутного удару по іміджу і репутації і може навіть вплинути на подальшу кар'єру. Справжньою притчею во язиціх став відомий французький футболіст Франк Рібєрі, над помилками якого потішається вся франкомовна інтернет-спільнота, а студенти Сорбонни навіть організували фіктивний судовий процес "Франк Рібєрі проти французької мови" [13]. Під особливо пильним наглядом знаходяться, звісно, й викладачі.

Парадокс полягає в тому, що в останні десятиліття загальний рівень володіння орфографією у Франції постійно знижується. За даними викладача Тулонського університету Лоїка Друальєра за 20 років кількість помилок у студентів першого курсу збільшилася більше ніж в два рази: в екзаменаційних роботах 2012 року орфографічних помилок було на 69% більше, чим у 1992, та на 106% більше, чим у 1994 році [22]. За результатами дослідження, проведеного минулого року Проектом Вольтєра (*Le Projet Voltaire*), за середніми показниками добре засвоєними є тільки 45% орфографічних правил, для порівняння у 2010 році це становило 51%. Досить тривожним є той факт, що ці

показники становлять: у працюючих – 54% добре засвоєних правил, у студентів вищих учбових закладів відповідно 43%, у учнів ліцеїв – 35,5%, а у учнів коледжів тільки 26% [21]. Тобто з роками ця проблема буде й далі загострюватися. Вже зараз орфографічні помилки дорого коштують французьким підприємствам: "*La concurrence est rude dans des secteurs comme la banque, l'assurance ou l'immobilier. Des contrats et courriers commerciaux bourrés de fautes peuvent saper la crédibilité d'un service et faire perdre des clients*", «Існує жорстка конкуренція в таких галузях, як банківська справа, страхування або нерухомість. Контракти і комерційні листи, повні помилок, можуть підірвати довіру до фірми і стати причиною втрати клієнтів» [19]. В таких умовах при прийомі на роботу погане володіння орфографією стає дискримінуючим фактором. У зв'язку з цим постає цілком закономірне, на наш погляд, питання: чи винна в цьому саме надто складна, елітарна, як стверджується, французька орфографія і чи здатне реформування орфографії вирішити цю проблему.

За останні чотири століття було чимало спроб спрощення, модифікації, реформування французької орфографії, запропонованих лінгвістами та викладачами, але жодна з кардинальних реформ не мала успіху [18, с. 4; 11; 33]. Палкий прихильник радикального спрощення орфографії, французький дослідник історії орфографії А. Шервель стверджує, що "*La France a connu pas moins de douze réformes de l'orthographe en deux cents ans, entre le XVIIe et le XIXe siècle, suivies d'un coup d'arrêt*", «За двісті років, з XVII по XIX століття у Франції відбулося не менш дванадцяти реформ орфографії, які не були доведені до кінця» [15]. Останньою найбільш значущою реформою, яка надала французькій мові її сучасний вигляд, була реформа 1835 року.

Ще в 1875 році у Франції близько половини жінок і чверть чоловіків були неписьменними [1]. Після прийняття у 1881 році так званого закону Ж. Феррі ситуація починає докорінно змінюватись: початкова освіта у Франції стає безкоштовною, світською і обов'язковою, що забезпечило доступ до оволодіння письменністю найширшим верствам населення. Рівень освіти в той час був досить високий, про що свідчать хоча б опубліковані французьким

істориком Ж.-Ж. Бекером листи, написані 25 років по тому після прийняття закону Ж. Феррі простими солдатами в окопах під час Першої світової війни, які відрізняються «чудовою французькою мовою та добрим знанням орфографії» [29]. Розквіт володіння орфографією припадає на 1920–1950 рр. ХХ ст. За результатами дослідження Міністерства національної освіти у 1995 р. французькі учні віком від 12 до 14 років роблять вже в 2,5 рази більше помилок, аніж їх однолітки у двадцятих роках минулого століття [1].

Але ж чи «винна» в цьому саме занадто складна орфографія, яка, нагадаємо, на протязі всього цього періоду залишилась практично незмінною? З точки зору елементарної логіки відповідь має бути все ж таки «ні». Причину треба шукати, насамперед, в недоліках та недосконалої системи шкільної освіти. Так, за останні тридцять років у середніх учбових закладах було скасовано 800 годин французької мови, починаючи з першого класу початкової школи і до третього класу коледжу [16]. Нерівні соціальні умови, які французькі ЗМІ, здебільшого з міркувань політкоректності, уникають обговорювати, теж є чинником недостатнього рівня володіння французькою мовою взагалі і письмовою мовою, зокрема. Якщо декілька десятиліть тому вчителі працювали з учнями, для яких французька була рідною мовою, то зараз в одному класі можуть навчатися учні двадцяти різних національностей, які в своєму сімейному середовищі взагалі не спілкуються французькою і яким батьки не спроможні допомогти у виконанні письмових домашніх завдань [16]. Різниця у якості навчання багато в чому залежить від престижності учбового закладу, це загальновизнаний факт і не тільки у Франції. Розробити нові методики навчання орфографії, збільшити кількість вчителів і рівень їх підготовки, особливо в місцях проживання знедолених верств населення – це коштуватиме недешево, отже набагато простіше екстимувати реформу орфографії чвертьвікової давнини під гаслом боротьби за рівні права. В цій суто політичній псевдоборотьбі егалітаризму з елітизмом, відомством Н. Валло-Белькасем вже було принесено в жертву грецьку та латину [25], тепер, за рік до виборів 2017 року, настав час спрощення французької орфографії. Якщо й далі йти цим шляхом ніве-

лювання по нижньому рівню, то іронічний слоган, який можна було побачити під час маніфестацій протесту французьких викладачів *"Tous égaux, tous incultes. Najat m'a tuer. Jules Ferry"*, «Всі рівні, всі неосвічені. Нажат мене вбити. Жюль Феррі» [27] може перетворитися на жахливу реальність.

Та чи здатне взагалі спрощення орфографії суттєво вплинути на рішення цієї проблеми? По-перше, як кажуть французи *"Ce n'est pas en cassant le thermomètre qu'on fait tomber la fièvre"*, а подруге, реформа 1990 року скоріше здатна ускладнити життя французьким учням та викладачам, бо майже кожна поправка до того чи іншого орфографічного правила супроводжується великою кількістю виключень, запам'ятати які теж може стати проблемою для багатьох. Справжньою проблемою, на думку Бернара Піво, є й розрив між тим, що учні будуть вивчати і тим, що вони будуть читати в газетах та романах [9].

У 1990 році Французькій академії вдалося добитися того, щоби реформа орфографії носила рекомендаційний характер і що остаточне слово повинно бути за узусом. Впровадження реформи цього року теж передбачає вживання подвійної орфографії на протязі ще декількох років. Питання в тому, чи може взагалі називатися реформою те, що є факультативним і чи може бути правомірним нав'язування учбовим закладам викладання того, що є факультативним. Важко не погодитися з думкою історика Клода Лелієвра, який висловлює сумніви в тому, що подібне викладання орфографії може принести відчутні результати [4].

За рамками цієї статті залишився детальний аналіз реформи французької орфографії 1990 року та реакція на дану реформу в інших франкомовних країнах, що можна віднести до перспектив подальшого дослідження. Перспективним уявляється і порівняльний аналіз реформ орфографії у інших країнах світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Réformer l'orthographe pour l'enseigner» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lemonde.fr/societe/article/2008/12/05/reformer-l-orthographe-pour-l-enseigner_1126561_3224.html
2. #JeSuisCirconflexe donc #JeSuisHirondelle [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://twitter.com/_NeedL_/status/708340466912268288
3. #JeSuisCirconflexe: le grand

n'importe quoi des réseaux sociaux [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.konbini.com/fr/tendances-2/grand-nimporte-quoi-des-reseaux-sociaux-accent-circonflexe/> 4. "En France, l'orthographe sert à se distinguer socialement" [Электронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lemonde.fr/education/article/2016/02/16/en-france-l-orthographe-sert-a-se-distinguer-socialement_4866346_1473685.html 5. "L'orthographe est un marqueur social, elle donne une image de soi", estime le linguiste Alain Rey [Электронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.20minutes.fr/societe/1437215-20140904-orthographe-marqueur-social-donne-image-estime-linguiste-alain-rey> 6. "Ognon", "nénufar", accent circonflexe: la réforme surprise de l'orthographe [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2016/02/04/01016-20160204ARTFIG00080-la-reforme-de-l-orthographe-de-1990-fait-son-entree-dans-les-manuels-de8230-2016.php> 7. 80% des Français opposés à l'introduction de la réforme de l'orthographe dans les manuels scolaires [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.atlantico.fr/decryptage/80-francais-opposes-introduction-reforme-orthographe-dans-manuels-scolaires-jerome-fourquet-2587356.html> 8. Académie française. L'histoire [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academie-francaise.fr/linstitution/lhistoire> 9. Bernard Pivot: "Les professeurs risquent d'être perturbés par la réforme de l'orthographe" [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2016/02/04/01016-20160204ARTFIG00170-bernard-pivot-les-professeurs-risquent-d-etre-perturbes-par-la-reforme-de-l-orthographe.php> 10. Ces 18 tweets qui se moquent de la réforme sur l'orthographe nous ont bien fait marrer! [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.demotivateur.fr/article-buzz/non-l-accent-circonflexe-ne-va-pas-disparaitre-mais-ces-18-tweets-qui-se-moquent-de-la-reforme-sur-l-orthographe-nous-ont-bien-fait-marrer-4651> 11. Comment les Français sont devenus des puristes de la langue [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slate.fr/story/114609/francais-puristes-langue> 12. Des faux rappeurs prennent la défense de l'accent circonflexe [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lefigaro.fr/musique/2016/02/16/03006-20160216ARTFIG00024-un-clip-hilarant-prend-la-defense-l-accent-circonflexe.php> 13. Franck Ribéry reconnu non coupable de crime contre la langue française [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://etudiant.lefigaro.fr/les-news/actu/detail/article/franck-ribery-reconnu-non-coupable-de-crime-contre-la-langue-francaise-19219/>

[http://m_i=3GhBaSvEiOoRNmFpmciunc6uT6KLIB7OxqD0Uthokv_Hb1Jx5qYASUZ2pzqZb83VC%2B4GASmML%2BxCc7rVFPYPNEHGmrq&a2=20160223130129&a3=763-3431196-886720#xtor=EPR-6-\[NL_Figaro_etudiant\]-20160223](http://m_i=3GhBaSvEiOoRNmFpmciunc6uT6KLIB7OxqD0Uthokv_Hb1Jx5qYASUZ2pzqZb83VC%2B4GASmML%2BxCc7rVFPYPNEHGmrq&a2=20160223130129&a3=763-3431196-886720#xtor=EPR-6-[NL_Figaro_etudiant]-20160223) 14. Guerre de l'orthographe, angoisse existentielle typiquement française [Электронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lemonde.fr/idees/article/2016/02/16/guerre-de-l-orthographe-angoisse-existentielle_4866171_3232.html#l3avpqqvhmAlzgWie.99 15. L'orthographe, une bataille très politique [Электронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lemonde.fr/education/article/2016/02/16/orthographe-chronique-d-une-reforme-qui-n-en-est-pas-une_4865938_1473685.html 16. Les Français de plus en plus fâchés avec l'orthographe [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rfi.fr/france/20150312-francophonie-orthographe-francais-sondage-declin-enseignement-dictee-sms-internet> 17. Les Français et la réforme de l'orthographe [Электронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.marketing-professionnel.fr/breve-wp/reforme-orthographe-francais-201602.html?utm_source=MarketingProfessionnel.fr&utm_medium=twitter&utm_term=marketing&utm_content=marketing 18. Les réformes de l'orthographe française. Une approche historique, contrastive et prospective [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dlf-suisse.ch/documents/showFile.asp?ID=2668> 19. Les salariés maîtrisent seulement une règle d'orthographe sur deux [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lefigaro.fr/societes/2016/02/04/20005-20160204ARTFIG00147-les-salaries-maitrisent-seulement-une-regle-d-orthographe-sur-deux.php> 20. Notre orthographe si compliquée ? C'est un choix politique [Электронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.liberation.fr/france/2016/02/17/notre-orthographe-si-compliquee-c-est-un-choix-politique_1434001 21. Orthographe : le niveau des français en baisse [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.studyrama.com/formations/actualites/orthographe-le-niveau-des-francais-en-baisse-101057> 22. Orthographe: la baisse alarmante du niveau des étudiants [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://etudiant.lefigaro.fr/les-news/actu/detail/article/orthographe-la-baisse-alarmante-du-niveau-des-etudiants-16805/> 23. Orthographe: zéro faute, s'il vous plaît! [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.leparisien.fr/societe/orthographe-zero-faute-s-il-vous-plait-30-08-2014-4097481.php> 24. Plus de 77 701 tweets postés pour sauver l'accent circonflexe avec #jesuiscirconflexe #ReformeOrthographe [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <https://twitter.com/>

flashtalkoff/status/708714390749581314 25. Pour en finir avec le latin et le grec [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.liberation.fr/societe/2015/04/09/pour-en-finir-avec-le-latin-et-le-grec_1237894 26. Réforme de l'orthographe : la fronde s'organise sur Twitter entre colère, nostalgie et sidération [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.metronews.fr/info/reforme-de-l-orthographe-la-fronde-s-organise-sur-twitter-entre-colere-nostalgie-et-sideration/mpbd!u3FYMEWG9fHzo/> 27. Réforme de l'orthographe: le coup de gueule d'un prof [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lefigaro.fr/vox/societe/2016/02/04/31003-20160204ARTFIG00142-reforme-de-l-orthographe-le-coup-de-gueule-d-un-prof.php> 28. Réforme des programmes et de l'orthographe – une facture de près de 500 millions d'euros [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.programmesscolaires.fr/spip.php?article40> 29. REPLAY/INVITÉ RTL. La secrétaire perpétuelle de l'Académie française justifie son opposition à l'égard de la réforme de l'orthographe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rtl.fr/actu/societe-faits-divers/la-langue-evolue-toute-seule-et-l-orthographe-aussi-declare-helene-carrere-d-encausse-7781894260> 30. SONDAGE. Pour vous la réforme de l'orthographe est i-nu-tile [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lunion.fr/655924/article/2016-02-05/sondage-pour-vous-la-reforme-de-l-orthographe-est-i-nu-tile> 31. Sondage: êtes-vous favorable à la simplification de l'orthographe? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.directmatin.fr/france/2016-02-04/sondage-etes-vous-favorable-la-simplification-de-l-orthographe-722101> 32. Sondage: la réforme de l'orthographe ne convainc pas [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.corsematin.com/article/derniere-minute/sondage-la-reforme-de-l-orthographe-ne-convainc-pas.1964641.html> 33. Zéro faute. L'orthographe, une passion française [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lire-ecrire.org/conseils-pratiques/lectures-commentees/livres/zero-faute-l-orthographe-une-passion-francaise.html>

REFERENCES

- _NeedL_. (2016, March 11). #JeSuisCirconflexe donc #JeSuisHirondelle [Web log message]. Available at: https://twitter.com/_NeedL_/status/708340466912268288
- Académie française. L'histoire. (n.d.). Available at: <http://www.academie-francaise.fr/linstitution/lhistoire>
- Aissaoui, M. (2016, February 04). Bernard Pivot: "Les professeurs risquent d'être perturbés par la réforme de l'orthographe". *Le Figaro*. Available at: <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2016/02/04/01016-20160204ARTFIG00170-bernard-pivot-les-professeurs-risquent-d-etre-perturbes-par-la-reforme-de-l-orthographe.php>
- Battaglia, M. (2016, Feb. 02). En France, l'orthographe sert à se distinguer socialement. *Le Monde*. Available at: http://www.lemonde.fr/education/article/2016/02/16/en-france-l-orthographe-sert-a-se-distinguer-socialement_4866346_1473685.html
- Beguelin, M.-J., and Giovanoli, M. (2006). *Les réformes de l'orthographe française. Une approche historique, contrastive et prospective*. Available at: <http://www.dlf-suisse.ch/documents/showFile.asp?ID=2668>
- Calvi, Y., and Boyrie, A. (2016, February 15). La secrétaire perpétuelle de l'Académie française justifie son opposition à l'égard de la réforme de l'orthographe. *RTL*. Available at: <http://www.rtl.fr/actu/societe-faits-divers/la-langue-evolue-toute-seule-et-l-orthographe-aussi-declare-helene-carrere-d-encausse-7781894260>
- Carmarans, C. (2015, March 19). Les Français de plus en plus fâchés avec l'orthographe. *RFI*. Available at: <http://www.rfi.fr/france/20150312-francophonie-orthographe-francais-sondage-declin-enseignement-dictee-sms-internet>
- Cédelle, L., and Battaglia, M. (2016, February 16). L'orthographe, une bataille très politique. *Le Monde*. Available at: http://www.lemonde.fr/education/article/2016/02/16/orthographe-chronique-d-une-reforme-qui-n-en-est-pas-une_4865938_1473685.html
- Ces 18 tweets qui se moquent de la réforme sur l'orthographe nous ont bien fait marrer! (2016, February). *Demotivateur*. Available at: <http://www.demotivateur.fr/article-buzz/non-l-accent-circonflexe-ne-va-pas-disparaitre-mais-ces-18-tweets-qui-se-moquent-de-la-reforme-sur-l-orthographe-nous-ont-bien-fait-marrer-4651>
- Coustin, P. (2015, September 08). Orthographe: la baisse alarmante du niveau des étudiants. *Le Figaro*. Available at: <http://etudiant.lefigaro.fr/les-news/actu/detail/article/orthographe-la-baisse-alarmante-du-niveau-des-etudiants-16805/>
- Doiezie, N. (2016, February 16). Des faux rappeurs prennent la défense de l'accent circonflexe. *Le Figaro*. Available at: <http://www.lefigaro.fr/musique/2016/02/16/03006-20160216ARTFIG00024-un-clip-hilarant-prend-la-defense-l-accent-circonflexe.php>

- Engel, P. (2015, April 9). Pour en finir avec le latin et le grec. *Liberation*. Available at: http://www.liberation.fr/societe/2015/04/09/pour-en-finir-avec-le-latin-et-le-grec_1237894
- Flashtalkoff. (2016, March 16). Plus de 77 701 tweets postés pour sauver l'accent circonflexe avec #jesuiscirconflexe #ReformeOrthographe [Web log message]. Available at: <https://twitter.com/flashtalkoff/status/708714390749581314>
- Foucaud, I. (2016, February 04). Les salariés maîtrisent seulement une règle d'orthographe sur deux. *Le Figaro*. Available at: <http://www.lefigaro.fr/societes/2016/02/04/20005-20160204ARTFIG00147-les-salaries-maitrisent-seulement-une-regle-d-orthographe-sur-deux.php>
- Fourquet, J. (2016, Feb. 13). 80% des Français opposés à l'introduction de la réforme de l'orthographe dans les manuels scolaires. *Atlantico*. Available at: <http://www.atlantico.fr/decryptage/80-francais-opposes-introduction-reforme-orthographe-dans-manuels-scolaires-jerome-fourquet-2587356.html>
- Girard, J.-R. (2016, February 04). Réforme de l'orthographe: le coup de gueule d'un prof. *Le Figaro*. Available at: <http://www.lefigaro.fr/vox/societe/2016/02/04/31003-20160204ARTFIG00142-reforme-de-l-orthographe-le-coup-de-gueule-d-un-prof.php>
- Guerre de l'orthographe, angoisse existentielle typiquement française. (2016, February 16). *Le Monde*. Available at: http://www.lemonde.fr/idees/article/2016/02/16/guerre-de-l-orthographe-angoisse-existentielle_4866171_3232.html#B3avpvhmAlzgWie.99
- Krémer, P. (2008, December 05). Réformer l'ortographe pour l'enseigner. *Le Monde*. Available at: http://www.lemonde.fr/societe/article/2008/12/05/reformer-l-ortographe-pour-l-enseigner_1126561_3224.html
- Le Gal, T. (2014, September 04). "L'orthographe est un marqueur social, elle donne une image de soi", estime le linguiste Alain Rey. *20 Minutes*. Available at: <http://www.20minutes.fr/societe/1437215-20140904-orthographe-marqueur-social-donne-image-estime-linguiste-alain-rey>
- Lepron, L. (2016, February). #JeSuisCirconflexe: le grand n'importe quoi des réseaux sociaux. *Kobini*. Available at: <http://www.kobini.com/fr/tendances-2/grand-nimporte-quoi-des-reseaux-sociaux-accent-circonflexe/>
- Les Français et la réforme de l'orthographe. (2016, February 19). *Marketing Professionnel*. Available at: http://www.marketing-professionnel.fr/breve-wp/reforme-orthographe-francais-201602.html?utm_source=MarketingProfessionnel.fr&utm_medium=twitter&utm_term=marketing&utm_content=marketing
- Louaas, Ch.-A. (2016, February 19). Franck Ribéry reconnu non coupable de crime contre la langue française. *Le Figaro*. Available at: [http://etudiant.lefigaro.fr/les-news/actu/detail/article/franck-ribery-reconnu-non-coupable-de-crime-contre-la-langue-francaise-19219/?m_i=3GhBaSvEiOoRNrmFpmciumc6uT6KLIB7OxqD0tJtnhokw_Hb1Jx5qYASUZ2pzqZb83VC%2B4GASmML%2BxCc7rVFPYPNEHGmrq&a2=20160223130129&a3=763-3431196-886720#xtor=EPR-6-\[NL_Figaro_etudiant\]-20160223](http://etudiant.lefigaro.fr/les-news/actu/detail/article/franck-ribery-reconnu-non-coupable-de-crime-contre-la-langue-francaise-19219/?m_i=3GhBaSvEiOoRNrmFpmciumc6uT6KLIB7OxqD0tJtnhokw_Hb1Jx5qYASUZ2pzqZb83VC%2B4GASmML%2BxCc7rVFPYPNEHGmrq&a2=20160223130129&a3=763-3431196-886720#xtor=EPR-6-[NL_Figaro_etudiant]-20160223)
- Orthographe: le niveau des français en baisse. (2015, June 15). *Studyrama*. Available at: <http://www.studyrama.com/formations/actualites/orthographe-le-niveau-des-francais-en-baisse-101057>
- Orthographe: zéro faute, s'il vous plaît! (2014, August 30). *Le Parisien*. Available at: <http://www.leparisien.fr/societe/orthographe-zero-faute-s-il-vous-plait-30-08-2014-4097481.php>
- Pech, M.-E. (2016, February 04). "Ognon", "nénufar", accent circonflexe: la réforme surprise de l'orthographe. *Le Figaro*. Available at: <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2016/02/04/01016-20160204ARTFIG00080-la-reforme-de-l-orthographe-de-1990-fait-son-entree-dans-les-manuels-de8230-2016.php>
- Pennel, F. (2016, February 26). Comment les Français sont devenus des puristes de la langue. *Slate*. Available at: <http://www.slate.fr/story/114609/francais-puristes-langue>
- Piquemal, M. (2016, February 17). Notre orthographe si compliquée? C'est un choix politique. *Liberation*. Available at: http://www.liberation.fr/france/2016/02/17/notre-orthographe-si-compliquee-c-est-un-choix-politique_1434001
- Réforme de l'orthographe : la fronde s'organise sur Twitter entre colère, nostalgie et sidération. (2016, February 04). *Metronews*. Available at: <http://www.metronews.fr/info/reforme-de-l-orthographe-la-fronde-s-organise-sur-twitter-entre-colere-nostalgie-et-sideration/mpbd!u3FYMEWG9fHzo/>
- SONDAGE. Pour vous la réforme de l'orthographe est i-nu-tile. (2016, February 05). *L'Union*. Available at: <http://www.lunion.fr/655924/article/2016-02-05/sondage-pour-vous-la-reforme-de-l-orthographe-est-i-nu-tile>
- Sondage: êtes-vous favorable à la simplification de l'orthographe? (2016, February 04.). *Direct Matin*.

Available at: <http://www.directmatin.fr/france/2016-02-04/sondage-etes-vous-favorable-la-simplification-de-lorthographe-722101>

Sondage: la réforme de l'orthographe ne convainc pas. (2016, February 18). *Corse-Matin*. Available at: <http://www.corsematin.com/article/derniere-minute/sondage-la-reforme-de-lorthographe-ne-convainc-pas.1964641.html>

Vial, O. (2016, February 22). Réforme des programmes et de l'orthographe – une facture de près de 500 millions d'euros. *Observatoire des programmes scolaires*. Available at: <http://www.programmesscolaires.fr/spip.php?article40>

Zéro faute. L'orthographe, une passion française. [Review of the book *Zéro faute. L'orthographe, une passion française* by F. de Closets]. (n.d.). Available at: <http://www.lire-ecrire.org/conseils-pratiques/>

[lectures-commentees/livres/zero-faute-lorthographe-une-passion-francaise.html](http://www.lire-ecrire.org/conseils-pratiques/lectures-commentees/livres/zero-faute-lorthographe-une-passion-francaise.html)

ІЛЮСТРАТИВНІ ДЖЕРЕЛА

1. Cultura @Cultura [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://twitter.com/Cultura/status/695212073131859971?ref_src=twsrc%5Etfw
2. Richardverine @Tw0lverine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://twitter.com/Tw0lverine/status/695159416153358336?ref_src=twsrc%5Etfw
3. Golden Moustache @goldenmoustache [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://twitter.com/goldenmoustache/status/695216668675608576?ref_src=twsrc%5Etfw
4. PIAF EDIT – «Le C̄irconflexe» (ou Le Sore qu'on Flex') [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://youtu.be/4sPnY7U-DZM>